

ฎีกาวิเคราะห์

ไพโรจน์ กัมพลศิริ*

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8542/2558 (พินัยกรรมเอกสารฝ่ายจู้จี้)

สรุปข้อเท็จจริง

ในการทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง เจ้าหน้าที่อำเภอได้กำหนดเป็นแบบว่า ผู้สูงอายุที่มาทำพินัยกรรมต้องมีใบรับรองแพทย์มาแสดง โดยไม่ได้กำหนดให้พยานหรือเจ้าหน้าที่เป็นผู้รับรองสติสัมปชัญญะของผู้ทำพินัยกรรม ผู้ร้องพาผู้ตายไปทำพินัยกรรมโดยมิได้นำใบรับรองแพทย์ไปแสดงต่อเจ้าหน้าที่อำเภอ หลังจากผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่กรรม มีปัญหาว่า พินัยกรรมฉบับนี้ทำถูกต้องตามแบบของอำเภอหรือไม่ ศาลฎีกาเห็นว่า เมื่อศาลล่างทั้งสองรับฟัง การรับฟังพยานหลักฐานของศาลล่างทั้งสองไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือไม่ชอบอย่างไร แต่เมื่อรับฟังคำเบิกความของพยานบุคคลเช่นนั้นได้ไม่เป็นการต้องห้าม ศาลจึงสามารถให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองกำหนดให้ผู้สูงอายุที่ทำพินัยกรรมต้องมีใบรับรองแพทย์มาแสดงด้วย และถึงแม้มีใบรับรองมาอ้างต่อศาลเป็นพยานด้วยแล้ว ผู้ร้องทั้งสองปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ศาลรับฟังพยานบุคคลของผู้ร้องทั้งสองแล้วเชื่อว่าขณะทำพินัยกรรมผู้ตายมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ โดยไม่ได้พิจารณาจากใบรับรองแพทย์ที่ผู้ร้องทั้งสองอ้างเป็นพยานจึงชอบแล้ว

ข้อกฎหมายและวิเคราะห์คำพิพากษา

ประเด็นแรกที่ต้องสังเกต คือ คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ได้ตัดสินว่าใบรับรองแพทย์เป็นสิ่งที่ต้องมีเพื่อให้เป็นไปตามข้อกฎหมายว่าด้วยแบบพินัยกรรมเอกสารฝ่ายเมือง เพราะฉะนั้น เมื่อเราอ่านคำพิพากษาฉบับนี้แล้ว อย่าเผลอคิดหรือสร้างมโนภาพว่า การที่ศาลฎีกากล่าวถึงใบรับรองแพทย์

*นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Doctorat de l'Université de Paris คณบดีสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ในการทำพินัยกรรมเอกสารฝ่ายเมืองตามข้อเท็จจริงในคดีนี้ จะหมายความว่า ใบรับรองแพทย์เป็นส่วนหนึ่งในเรื่องแบบของการทำพินัยกรรมเอกสารฝ่ายเมือง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 (มรดก) ได้บังคับไว้ในมาตรา 1655 ว่าพินัยกรรมนั้นจะต้องทำตามแบบใดแบบหนึ่งในหมวด 2 นี้เท่านั้น อนึ่งการใดที่ทำไม่ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายบังคับไว้การนั้นเป็นโมฆะตามมาตรา 152 พินัยกรรมมีอยู่ 5 แบบ อันได้แก่ แบบเขียนเองทั้งฉบับ แบบธรรมดา แบบเอกสารฝ่ายเมือง แบบเอกสารลับ และแบบที่ทำด้วยวาจา แบบของพินัยกรรมแต่ละแบบจะถูกกำหนดโดยละเอียดและรอบคอบ เนื่องจากแบบเป็นเอกสารเดี่ยวหรือเป็นเครื่องมือขึ้นเดี่ยวที่เหลือของคนตายที่จะสั่งให้คนเป็นทำตามที่ยื่นสั่งไว้¹ พินัยกรรมทั้งสองแบบแรกคือ แบบเขียนเองทั้งฉบับ และแบบธรรมดาสามารถทำได้ด้วยตนเองที่บ้านโดยไม่จำเป็นต้องมีทนายความมาแนะนำก็ได้ ในขณะที่พินัยกรรมสามแบบหลังจะต้องไปทำ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือสำนักงานเขต เหตุผลที่พินัยกรรมสองแบบแรกสามารถทำได้ด้วยตนเอง เนื่องจากผู้กำหนดแบบต้องการอำนวยความสะดวกให้กับบุคคลทั่วไปที่ต้องการทำพินัยกรรม โดยพินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับไม่จำเป็นต้องมีพยานจึงสามารถทำเป็นความลับไม่ต้องให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งรู้ตัวตนเองได้ทำพินัยกรรมขึ้นมา ส่วนพินัยกรรมแบบธรรมดาก็เป็นการเปิดโอกาสให้เจ้ามรดกที่ชราภาพหรือเขียนหนังสือไม่ได้สามารถให้ญาติพี่น้องหรือบุคคลอื่นมาช่วยเขียนหรือพิมพ์พินัยกรรมให้ได้ ทั้งยังกำหนดให้มีพยานสองคน เพื่อให้เจ้าของพินัยกรรมมั่นใจในพินัยกรรมของตน สำหรับพินัยกรรมสามแบบหลังที่ต้องไปให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการให้ นั่น เหตุผลก็เป็นเรื่องให้ความมั่นใจแก่เจ้าของพินัยกรรมว่า หลังจากตนเองถึงแก่กรรมไปแล้ว พินัยกรรมจะมีผลใช้บังคับได้อย่างแน่นอน การกำหนดแบบที่ต้องไปทำกับเจ้าหน้าที่ดังกล่าวก็คล้ายกับการที่กฎหมายบังคับให้การสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้จดทะเบียนตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 1457 หรือแบบของการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องจดทะเบียนกับพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 456 นั่นเอง

อนึ่ง การสืบมรดกเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่กฎหมายรัฐธรรมนูญรับรอง การตกทอดของทรัพย์สินมรดกนั้นตกทอดได้สองทาง ทางแรกโดยผลของกฎหมายสู่ทายาทโดยธรรม ทางที่สองโดยพินัยกรรม พินัยกรรมเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด ผู้รับทรัพย์สินตามพินัยกรรมไม่ต้องแสดงเจตนาสนองรับ ทั้ง การแสดงเจตนาที่ได้ส่งออกไปแล้วย่อมไม่เสื่อมเสียไป แม้ภายหลังการแสดงเจตนาขึ้นผู้แสดงเจตนาจะถึงแก่ความตาย หรือถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถตามมาตรา 169 วรรคสอง นอกจากนี้พินัยกรรมยังเป็นหลักฐานที่กฎหมายรับรองอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์ดังที่มาตรา 1336 ได้กำหนดไว้ว่า เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของตนในขณะที่มีชีวิตอยู่ เจ้ามรดกจึงมีอำนาจจำหน่ายทรัพย์สินของตนเองโดยพินัยกรรม โดยมีเงื่อนไขอยู่ประการเดียวว่าจะต้องทำตามแบบที่บรรพ 6 กำหนดไว้ ต่อมาแม้ผู้ทำพินัยกรรมจะสิ้นสภาพบุคคลกฎหมายก็จะเข้ามาบังคับให้เป็นไปตามข้อกำหนดที่เจ้ามรดกได้แสดงเจตนากำหนดการเผื่อตายในเรื่องทรัพย์สินหรือการต่าง ๆ เอาไว้

¹ สำหรับความสำคัญของแบบ โปรดดู ไพโรจน์ กัมพูสิริ, “พินัยกรรม : แบบอยู่เหนือเจตนา”, ราชบัณฑิตยสถาน, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559, น. 12 - 19.

ข้อเท็จจริงในฎีกาที่นำมาวิเคราะห์นี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองซึ่ง มาตรา 1658² ได้กำหนดแบบเอาไว้ เป็นพินัยกรรมที่อาจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้ให้ความเห็นไว้ ว่ายากแก่การที่ผู้ใดจะมาปลอมแปลงได้³ ผู้เขียนจึงไม่เข้าใจว่า เจ้าหน้าที่ผู้ทำพินัยกรรมจะมีสิทธิ กำหนดเป็นแบบเพิ่มเติมว่า ผู้สูงอายุที่มาทำพินัยกรรมแบบฝ่ายเมืองต้องมีใบรับรองแพทย์มาแสดง เนื่องจากสถิติสัมปชัญญะหรือสุขภาพของผู้ทำพินัยกรรมในวันที่มา ณ ที่ว่าการอำเภอ นายอำเภอย่อม สามารถจะตรวจสอบได้ เนื่องจากผู้ทำพินัยกรรมต้องแจ้งข้อความที่ตนประสงค์จะให้ใส่ไว้ในพินัยกรรม ของตนแก่นายอำเภอ หลังจากนั้นนายอำเภอจดข้อความที่ผู้ทำพินัยกรรมแจ้งให้ทราบแล้ว ต้องอ่าน ข้อความนั้นให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานฟัง จากนั้นผู้ทำพินัยกรรมและพยานลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ตลอดระยะเวลาที่ผู้ทำพินัยกรรมนั่งอยู่ต่อหน้านายอำเภอและต่อหน้าพยานสองคน ฝ่ายหลัง นี้จะตรวจสอบอาการกับกริยา การพูดจาของผู้ทำพินัยกรรมได้อยู่แล้ว หากผู้ทำพินัยกรรมเลอะเลือน แจ้งข้อความไม่เป็นสาระ หรือพูดจาตลอดจนมีอาการสติสัมปชัญญะฟั่นเฟือน นายอำเภอย่อมไม่ สามารถทำพินัยกรรมให้ได้ อีกทั้งพยานก็คงจะไม่ร่วมมือในการทำพินัยกรรมฉบับนี้ การที่ทางอำเภอ มากำหนดแบบเอาเองว่าต้องมีใบรับรองแพทย์มาแสดงจึงเป็นเรื่องที่ไม่มีเหตุผลอย่างยิ่ง และเกินเลยไป จากที่มาตรา 1658 กำหนดไว้

ผู้เขียนเคยมีประสบการณ์ส่วนตัว ณ ที่ว่าการอำเภอ ในจังหวัดทางภาคเหนือแห่งหนึ่ง เมื่อนำ พี่สาว อายุ 79 ปี ไปติดต่อขอทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง เมื่อปลายปี 2555 เจ้าหน้าที่ผู้ทำ พินัยกรรมได้แจ้งให้ทราบว่า ผู้ขอทำพินัยกรรมจะต้องนำเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินอย่างใด อย่างหนึ่งมาแสดง ไมเช่นนั้นจะไม่สามารถทำพินัยกรรมให้ได้ โชคดีที่ว่าพี่สาวเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ใน

² มาตรา 1658 พินัยกรรมนั้น จะทำเป็นเอกสารฝ่ายเมืองก็ได้ กล่าวคือ

(1) ผู้ทำพินัยกรรมต้องไปแจ้งข้อความที่ตนประสงค์จะให้ใส่ไว้ในพินัยกรรมของตนแก่กรรมการอำเภอต่อหน้าพยาน อีกอย่างน้อยสองคนพร้อมกัน

(2) กรรมการอำเภอต้องจดข้อความที่ผู้ทำพินัยกรรมแจ้งให้ทราบนั้นลงไว้ และอ่านข้อความนั้นให้ผู้ทำพินัยกรรมและ พยานฟัง

(3) เมื่อผู้ทำพินัยกรรมและพยานทราบแน่ชัดว่าข้อความที่กรรมการอำเภอจดนั้นเป็นการถูกต้องตรงกันกับผู้ทำ พินัยกรรมแจ้งไว้แล้ว ให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

(4) ข้อความที่กรรมการอำเภอจดไว้ นั้น ให้กรรมการอำเภอลงลายมือชื่อและลงวัน เดือน ปี ทั้งจดลงไว้ด้วยตนเองเป็น สำคัญว่า พินัยกรรมนั้นได้ทำขึ้นถูกต้องตามบทบัญญัติอนุมาตรา 1 ถึง 3 ข้างต้น แล้วประทับตราตำแหน่งไว้เป็นสำคัญ

การชดเชย ตก เต็ม หรือการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างอื่นซึ่งพินัยกรรมนั้นย่อมไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรม พยาน และกรรมการอำเภอจะได้ลงลายมือชื่อกำกับไว้

³ ไพโรจน์ กัมพูสิริ, หลักกฎหมายมรดก, (กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), หน้า 140 “ในความเห็นของท่านอาจารย์เสนีย์ ปราโมช พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง เป็นแบบที่แน่นหนาที่สุด ยากแก่การที่ผู้ใดจะมาโต้เถียงความถูกต้องแท้จริงได้ เพราะผู้ทำพินัยกรรมต้องแจ้งข้อความที่ตน ประสงค์จะใส่ไว้ในพินัยกรรมแก่นายอำเภอ ต่อหน้านายอำเภอและพยานอีกอย่างน้อยสองคนพร้อมกัน อีกทั้งยังให้นายอำเภอ ต้องจดและอ่านข้อความดังกล่าวให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานฟังด้วย เท่ากับมีผู้รับรู้ข้อความในพินัยกรรมและรับรองความ ถูกต้องในขณะนั้นอยู่ถึงสามคนเป็นอย่างน้อย ต่างจากการทำพินัยกรรมแบบธรรมดา (มาตรา 1656) ซึ่งพยานสองคนเป็นแต่ เพียงผู้รับรองลายมือชื่อของผู้ทำพินัยกรรม ไม่ใช่พยานรับรู้ข้อความในพินัยกรรม ทั้งผู้เขียนหรือผู้พิมพ์พินัยกรรมแบบธรรมดา อาจเขียนหรือพิมพ์ข้อความผิดไปจากความประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรมย่อมเป็นไปได้เลย”

ที่ดินแปลงหนึ่งจึงสามารถทำพินัยกรรมในวันนั้นได้ สามปีต่อมาเมื่อมาอ่านมาพบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ทางอำเภอกำหนดเป็นแบบว่าจะต้องมีใบรับรองแพทย์มาแสดง ซึ่งผู้เขียนได้นำมาวิเคราะห์นี้ จึงทำให้หวนกลับไปคิดถึงประสบการณ์ส่วนตัวที่ทางอำเภอกำหนดให้ผู้ทำพินัยกรรมต้องมีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมาแสดง ต่อประเด็นนี้จึงน่าจะสงสัยอยู่ว่า ผู้สูงอายุที่ไม่มีใบรับรองแพทย์และหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมาแสดงคงไม่มีสิทธิ์ทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองนี้ได้หรืออย่างไร และน่าจะสงสัยอีกต่อไปว่า แล้วจะสามารถทำพินัยกรรมแบบเอกสารลับตามมาตรา 1660 ได้หรือไม่ ยิ่งกว่านั้นในพฤติการณ์พิเศษที่บุคคลจะทำพินัยกรรมด้วยวาจาจะต้องมีหลักฐานสองชั้นดังกล่าวมาเป็นเงื่อนไขบังคับก่อนหรือไม่ ท้ายที่สุด ถ้าจะต้องมีใบรับรองแพทย์และหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์มาแสดงเพิ่มเติมในการทำพินัยกรรม ผู้ทำพินัยกรรมโดดเดี่ยวคนนี้ก็คงเลือกที่จะทำพินัยกรรมได้แค่สองแบบเท่านั้น เพื่อให้ยุ่งยากน้อยที่สุด คือ แบบเขียนเองทั้งฉบับหรือแบบธรรมดา

เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกา 3 ฉบับ⁴ ที่วางบรรทัดฐานไว้ว่า คำสั่งของกระทรวงมหาดไทยและการยับยั้งของนายอำเภอ ที่ห้ามจดทะเบียนสมรสให้คนไทยกับหญิงต่างด้าวที่ยังไม่มีใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวมาใช้บังคับแก่บุคคลทั่วไปอย่างเช่นกฎหมายหาได้ไม่ ดังนั้นเมื่อผู้ร้องขอจดทะเบียนสมรสมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเงื่อนไขการสมรสในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 นายอำเภอต้องจดทะเบียนสมรสให้ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าคำสั่งของกระทรวงมหาดไทยหรือการยับยั้งของนายอำเภอไม่ใช่กฎหมาย ดังนั้น จึงใช้คำสั่งของกระทรวงมหาดไทยหรือคำสั่งของนายอำเภอซึ่งเป็นการกระทำของฝ่ายบริหารสร้างเงื่อนไขเพิ่มเติมเป็นภาระเกินไปกว่าที่กฎหมายกำหนดหาได้ไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8542/2558 ที่นำมาวิเคราะห์นี้เมื่ออ่านดูแล้วเหมือนว่า ศาลฎีกาจะไม่ได้เดินตามบรรทัดฐานที่เคยมีมาก่อนหน้านี้ ฎีกาก่อนหน้านี้ไม่ยอมรับเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น

⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 580/2527 เมื่อมีการร้องขอให้จดทะเบียนสมรส นายทะเบียนต้องจดทะเบียนสมรสให้ตาม พ.ร.บ. จดทะเบียนครอบครัว มาตรา 10 จะไม่รับจดทะเบียนต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ตาม มาตรา 13 เฉพาะในกรณีการสมรสมิได้เป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ถึง 1454 เท่านั้นจะนำคำสั่งของกระทรวงมหาดไทยที่ห้ามจดทะเบียนสมรสให้คนไทยกับหญิงต่างด้าวที่ยังไม่มีใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวมาใช้บังคับแก่บุคคลทั่วไปอย่างเช่นกฎหมายหาได้ไม่

ผู้ร้องเป็นคนสัญชาติไทยขอจดทะเบียนสมรสกับนางสาว ฮ.คนญวนอพยพและไม่มีใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ผู้คัดค้านซึ่งเป็นนายทะเบียนครอบครัวต้องรับจดทะเบียนสมรสให้ จะอ้างคำสั่งกระทรวงมหาดไทยไม่รับจดทะเบียนไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4302/2528 เมื่อนายทะเบียนเห็นว่าผู้ร้องขอจดทะเบียนสมรสมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเงื่อนไขการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 แล้วแต่กลับยับยั้งการจดทะเบียนสมรสไว้ โดยหาหรือไปยังจังหวัดก่อนนั้นยอมถือได้ว่าเป็นการไม่ยอมรับจดทะเบียนสมรส อันผู้มีส่วนได้เสียอาจยื่นคำร้องต่อศาลตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 15 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช 2478

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1950/2529 การที่ผู้ร้องทั้งสองซึ่งเป็นบุคคลสัญชาติญวนร้องขอต่อศาลให้สั่งนายอำเภอในฐานะนายทะเบียนครอบครัวจดทะเบียนสมรสให้แก่ผู้ร้องทั้งสองนั้นแม้ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการชดกันแห่งกฎหมายพุทธศักราช 2481 มาตรา 10 และมาตรา 19 จะบัญญัติว่าความสามารถของบุคคลและเงื่อนไขแห่งการสมรสให้เป็นไปตามกฎหมายสัญชาติของบุคคลนั้น ๆ ก็ตามแต่ตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวผู้ร้องก็หาได้มีหน้าที่พิสูจน์ถึงความสามารถและเงื่อนไขดังกล่าวแต่เพียงฝ่ายเดียวไม่และเมื่อไม่มีฝ่ายใดมาสืบว่าตามกฎหมายสัญชาติของผู้ร้องในเรื่องนี้มีอยู่อย่างไรจึงต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อปรากฏว่าผู้ร้องทั้งสองมีเงื่อนไขที่จะทำการสมรสได้ครบถ้วนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วนายอำเภอก็ไม่ชอบที่จะปฏิเสธไม่ยอมจดทะเบียนสมรสให้ผู้ร้องทั้งสอง

นอกเหนือไปจากเงื่อนไขการสมรสที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ดังนั้นศาลฎีกาไม่น่าจะไปยอมรับแบบที่ทางอำเภอเพิ่มเติมขึ้นมาอีกเหนือจากหลักเกณฑ์ของแบบที่กำหนดไว้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 6 อันให้มีพินัยกรรมเพียงห้าแบบเท่านั้น เนื้อหาของฎีกาที่นำมาวิเคราะห์มีลักษณะอะลุ่มอล่วยให้กับการกำหนดแบบของนายอำเภอ ไม่ได้ฟันธงหรือยืนยันตามบรรทัดฐานของคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสามฉบับที่ได้อ้าง จึงเป็นที่น่าเสียสยและน่าเสียใจในอารมณ์ทางวิชาการของศาลฎีกาอย่างยิ่ง

ท้ายสุด เท่าที่ผู้เขียนทราบ พบว่า นอกเหนือจากเรื่องการที่ผู้ทำพินัยกรรมเอกสารฝ่ายเมืองถูกทางอำเภอเรียกไต่ถามประวัติแล้ว การที่ทางอำเภอเรียกให้ผู้ทำพินัยกรรมดังกล่าวต้องมีหนังสือสำคัญแสดงหลักฐานการเป็นผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินที่ผู้ทำพินัยกรรม ก็เป็นทางปฏิบัติที่ทางอำเภอคิดขึ้นและกำหนดเป็นเงื่อนไขสำหรับการที่บุคคลจะทำพินัยกรรมดังกล่าวได้ ที่สำคัญคือเป็นทางปฏิบัติที่พบเห็นได้มากขึ้นเรื่อย ๆ ในหลายที่ จริงอยู่เหตุผลของอำเภอคือ ต้องการให้มีความชัดเจนว่า ประการที่หนึ่ง สติสัมปชัญญะของผู้ทำพินัยกรรมปกติจริง และประการที่สอง ทรัพย์สินในเวลาที่ผู้ทำพินัยกรรมเป็นของผู้ทำพินัยกรรมจริง ถึงกระนั้น ผู้เขียนเห็นว่า เรื่องสติสัมปชัญญะในการทำพินัยกรรมนั้น มาตรา 1658 กำหนดให้นายอำเภอและพยานทั้งสองคนเกี่ยวข้องกับการทำพินัยกรรมดังกล่าว ก็เพื่อตรวจสอบและยืนยันเรื่องสติสัมปชัญญะของผู้ทำพินัยกรรมได้อยู่ในตัว และเรื่องทรัพย์สินที่ผู้ทำพินัยกรรมระบุไว้ในพินัยกรรมนั้น ก็เป็นเพียงเรื่อง “ข้อความ” ที่ผู้ทำพินัยกรรมประสงค์ยกทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะตกทอดลงสู่ผู้รับพินัยกรรมได้หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับว่า ณ เวลาต่อมาที่ผู้ทำพินัยกรรมตาย จะมีทรัพย์สินดังกล่าวอยู่จริงหรือไม่ ซึ่งเป็นหน้าที่ระหว่างทายาทหรือผู้เกี่ยวข้องไปว่ากล่าวเรียก้องกันเองในอนาคต มิใช่เรื่องที่อำเภอจะต้องไปกล่าวว่าจะไม่จริงในเวลาทำพินัยกรรม เพราะแม้เป็นเรื่องจริง แต่ถึงเวลานั้น ทรัพย์สินดังกล่าวอาจไม่มีอยู่ให้ตกทอด หรือถ้าไม่มีอยู่จริงในเวลาทำพินัยกรรม เพราะผู้ทำพินัยกรรมโกหกหรือไม่ทราบว่ามีสิทธิแล้ว ก็เป็นเรื่องที่บุคคลที่เกี่ยวข้องจะต้องไปว่ากล่าวกันเอง กล่าวให้ถึงที่สุดคือ ทางอำเภอไม่ต้องวิตกในเรื่องการจัดการแบ่งทรัพย์สินของเอกชนตามพินัยกรรม เพราะเจตนารมณ์ของมาตรา 1658 มีแต่เพียงให้รัฐเป็นผู้ “รับรู้” ข้อความที่บุคคลแสดงเจตนาทำพินัยกรรมและ “รักษา” ไว้ให้ปลอดภัย มิใช่ให้รัฐ “ล้วงลึก” หรือ “ล้วงลูก” ถึงเรื่องการมีอยู่จริงของทรัพย์สิน ที่สำคัญสุด การสร้างเงื่อนไขบังคับว่าต้องมี “ใบรับรองแพทย์” ก็ดี และ “หนังสือสำคัญแสดงหลักฐานการเป็นผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สิน” ก็ดี เป็นเงื่อนไขที่หาไม่พบในมาตรา 1658 เพราะเป็นเงื่อนไขที่ทางอำเภอสร้างขึ้นเอง มิใช่เงื่อนไขที่ปรากฏในเรื่องการทำพินัยกรรมเอกสารฝ่ายเมืองตามบทบัญญัติดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นการที่ทางอำเภอใช้อำนาจอันมีผลเป็นการสร้างภาระแก่ประชาชนนอกเหนืออำนาจที่มีตามกฎหมาย⁵ ดังนั้น จึงเป็นการกำหนดเงื่อนไขที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในเรื่องการ

⁵ ผู้ให้ความเห็นว่า เอกสารเพิ่มเติมต่าง ๆ อย่างใบรับรองแพทย์และหนังสือสำคัญแสดงหลักฐานการเป็นผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สิน เมื่ออำเภอกำหนดเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขในการทำพินัยกรรมเอกสารฝ่ายเมือง ก็ควรกำหนดเสียให้ชัดเจนไว้ใน “คู่มือสำหรับประชาชน” เพื่อให้ประชาชนรับทราบได้เป็นการทั่วไป ซึ่งจะเท่ากับเป็นการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. 2558 มาตรา 7 ด้วย

ต่อประเด็นดังกล่าว ผู้เขียนไม่เห็นด้วย เนื่องจากสิ่งที่จะกำหนดลงในคู่มือสำหรับประชาชนตามมาตรา 7 ของพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ จะต้องเป็นเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้แล้วจะต้องมี ดังนั้น เมื่อใบรับรองแพทย์และหนังสือสำคัญ

ทำพินัยกรรมเอกสารฝ่ายเมือง ซึ่งหากเป็นคดีความแล้ว แน่นอนว่า การกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวที่สร้างภาระเพิ่มเติมย่อมไม่มีผลต่อตัวพินัยกรรม เพราะฉะนั้น เพื่อตัดปัญหาตั้งแต่ต้นทาง ผู้เขียนขอรับรองว่าทางอำเภอทั้งหลายที่มีการกำหนดว่าต้องมี “ใบรับรองแพทย์” และ “หนังสือสำคัญแสดงหลักฐานการเป็นผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สิน” เช่น โฉนด ใบ น.ส. 3 หนังสือสัญญาที่แสดงการเป็นผู้ทรงสิทธิ หรือสำเนาเอกสารเหล่านั้น ในการทำพินัยกรรมเอกสารฝ่ายเมือง ได้โปรดยกเลิกทางปฏิบัติดังกล่าวเทอญ

แสดงหลักฐานการเป็นผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินไม่ใช่สิ่งที่กฎหมายกำหนดว่าต้องมีมาใช้ในการทำพินัยกรรมเอกสารฝ่ายเมือง ดังนั้นจึงจะนำไประบุไว้ในคู่มือดังกล่าวเพื่อให้ประชาชนต้องปฏิบัติไม่ได้